

Posudek diplomové práce Andrey Keclíkové
Explicitnost a explicitace v překladu
(Ústav translatologie, FF UK v Praze, 2013, 87 s.)

Obsah. Diplomová práce se zabývá explicitností jazykového vyjádření v translatologické perspektivě. V teoretické části jsou nejprve definovány komplementární pojmy *explicitnost* a *implicitnost*. Dále se hovoří o dosavadních studiích věnovaných problému, klasifikují se typy explicitace a vymezuje pracovní hypotéza, tj. předpoklad, že explicitace je vlastní překladatelskému procesu nezávisle na typu jazyka a směru překladu. Empirická část je založena – na rozdíl od již obhájených diplomových prací věnujících se tomuto tématu – na analýze beletristických textů; autorka se soustřeďuje jen na fakultativní explicitace, jejichž použití není vynuceno gramatickými vlastnostmi jazyků či žánrově-stylistických konvencemi. Posuny zjištěné v pasážích vybraných z pěti literárních děl (dvou francouzských a tří českých, vždy ve dvojici originál – překlad) jsou kategorizovány podle J. Levého na zlogičťování textu, vykládání nedořečeného a formální vyjadřování syntaktických vztahů. Rozborem excerpt dospívá diplomantka k potvrzení formulované hypotézy.

Metodologie. Teoretická část představuje zkoumanou problematiku v dostatečně šíři; textové zpracování je přehledné a logické. V empirické části jsou pak konkretizovány kategorie, které se diplomantka rozhodla využít při analýze textů. Rozsah zkoumaného materiálu je podle mého názoru postačující.

Způsob získání excerpt není popsán dosti přesně – není řečeno, jakým způsobem byly jevy v textu zjišťovány. Paralelní četbou obou verzí až do zjištění prvního rozdílu, který náleží do kategorie explicitace/implicitace, a takto dále až do dosažení počtu 90 případů? – Tento postup je možný pro stanovení vnitřního členění posunů na explicitace a implicitace, avšak není použitelný pro stanovení hustoty posunů v textu jako takovém, protože počet jevů není nijak vztažen k jeho délce. Je ovšem pravda, že se diplomantka ve svých závěrech skutečně omezuje na vnitřní členění kategorie explicitace/implicitace.

Jako značně problematické se mi jeví řazení explicitací i implicitací společně do kategorie *explicitace*. Např. tabulka na s. 40 uvádí v řádce *Zlogičťování textu* jako *celkový počet explicitací* číslo 21; toto číslo však odpovídá třem implicitacím a osmnácti explicitacím. Je-li explicitace zkoumána jako součást překladatelského procesu, nelze mluvit o explicitacích ve zdrojovém díle ani tuto možnost naznačovat (jak činí tabulka na s. 40 a tabulky následující). Tento problém je zvláště patrný na souhrnném grafu na str. 49, který je v této podobě zavádějící, stejně jako na grafu na str. 70 a v závěru na str. 75. Nevhodnost tohoto postupu si autorka zřejmě uvědomila na str. 58, kde se sama (částečně) opravuje: *jeden z typů explicitace, resp. implicitace, a to elipsa*.

Konkrétní poznámky a náměty pro obhajobu:

- s. 10: Na samém začátku teoretické části je uveden výklad J. Delisla, který se podle mého názoru vzdaluje tématu (je zaměřen na překladatelskou analýzu, ne na překladatelské postupy).
- s. 13: ... *explicitnost je míra známé, opakované informace*... – Skutečně definuje Popovič explicitnost jako opakovanou informaci?
- s. 16: Pasáž o výzkumu M. Bakerové, týkající se gramatických omezení, se příliš nehodí do kapitoly o překladových univerzáliích.
- s. 17: Pojem *srovnatelný korpus* je vymezen příliš úzce – jde nejen o obdobné texty nepřekladové a překladové v témže jazyce, ale i o obdobné nepřekladové texty ve dvou různých jazycích.
- s. 20: Co je míněno termínem *finální kondenzátory*?
- s. 21: Termín *bagage cognitif* je asi lépe přeložit jako *kognitivní vybava* než *kognitivní poznání*.
- s. 25: Mezi citovanými obligatorními explicitacemi podle Klaudyové zjevně chybí explicitace morfologické – skutečně je autorka neuvádí?
- s. 27: ... *překlad je typem mezijazykové i mezikulturní komunikace, a lze tedy očekávat, že přiřazení explicitací pouze k jednomu typu nemusí být vždy zcela jednoznačné*. – Věta se mi zdá nelogická.
- s. 28: ... *sloveso arriver... implicitně zahrnuje pohyb... směrem sem*. – Proč „implicitně“?

- s. 30: V textu je uvedeno, že *Jelínek se domnívá, že implicitnost a explicitnost jsou pouze průvodními jevy syntaktické kondenzace a dekonenzace...*, a dále se píše, že k implicitním způsobům vyjadřování patří metafora, metonymie atd. – pasáž působí rozporně.
- s. 31: Uvedené „hypotaktické spojky“ jsou ve skutečnosti parataktické spojky a příslovce.
- s. 31: *Ze spojek parataktických sem budeme...* – Tato věta je nekoherentní: české a francouzské výrazy si neodpovídají a nejde jen o vztah vysvětlovací.
- s. 31: Autorka uvádí, že se v empirické části zaměří na *sémantickou explicitaci, tedy na výskyt prostředků, které zvyšují kohezi textu a tím také jeho explicitnost*. To nekoresponduje s definicí sémantické explicitnosti podle M. Pošty na s. 27 (změna specifčnosti vyjádření v rovině pojmenování). Zpětně se tak ukazuje, že klasifikace explicitačních jevů není postačující – kam např. patří podle Pošty explicitace pomocí anaforik a konektorů?
- s. 41: Na této straně se poprvé hovoří o explicitaci a implicitaci jako o „posunech“ – v teoretické části byl uveden A. Popovič, ale bez zmínky o jeho klasifikaci explicitace/implicitace jako posunu.
- s. 41 a dále: U příkladů, které jsou systematicky uváděny k jednotlivým jevům, by bylo možné uvažovat o důvodech posunu (rytmus, eufonie, lexikální omezení, nevhodné konotace), případně říci, že takovéto důvody neexistují (např. na str. 55 u slova *udírna* tato zmínka je; na str. 46 český překlad bez přidaného *však* téměř není možný).
- s. 43: Nesouhlasí součet typů explicitace (32 + 17 není 48, ale 49).
- s. 48: Přehlédnutí: *... nesetkali [jsme se] s žádným posunem k implicitnímu vyjádření...* – jeden případ je však uveden výše.
- s. 55: Přehlédnutí: uprostřed strany se hovoří o stejném počtu posunů k implicitaci a explicitaci, ale uvedená čísla jsou odlišná (10 a 6).
- s. 73: V závěru by bylo možné uvažovat o inherentní míře explicitnosti jazyků, např. v souvislosti s tíhnutím francouzštiny k abstraktnosti, či s její propracovanou literární tradicí.
- s. 79: Nelogická věta ve fr. résumé: *[l'explicitation] peut être réalisée... par l'addition... de constructions elliptiques*.

Formální poznámky. Stylistické problémy: s. 11: *lingvisté je... prolínají*; s. 21: *ať již..., tak i...*; s. 34: *již stávající*; chybějící nebo nadbytečná větná čárka na str. 17, 24, 33; s. 11 a dále: *Dalbernet* má být *Darbelnet*; s. 22: *Evenement* má být *L'évènement*; s. 31: *Hoffmanová* má být *Hoffmannová*; s. 35: *styl, jež* má být *styl, jenž*; s. 40: *LeClézio* má být *Le Clézio*; s. 46: *o téměř 2,5krát více* má být *téměř 2,5krát více*; s. 14: *výraz formálně nenasyčený* má být *formálně nasycený*; s. 53 *protivníkovi vojáky* má být *protivníkovy vojáky*; s. 74 – otazník na konci odstavce není na místě, protože jde o nepřímou otázku.

Závěr. Diplomová práce nabízí teoreticko-empirický pohled na problém explicitace v překladu. Téma je dobře vymezené a adekvátně teoreticky zpracované. Z textu je patrné, že autorka investovala do teoretické přípravy i práce s texty dostatek energie. Z hlediska metodologického má ale práce některé nedostatky (nejasné vymezení způsobu excerptce, nevhodné spojování explicitace s implicitací). Formální stránka je v zásadě přijatelná, až na občasná přehlédnutí nebo nelogičnosti. Uvedené poznámky jsou míněny jako zpětná vazba a zdaleka ne všechny jsou kritikou. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikaci známkou *velmi dobře*.

21. 5. 2013, Tomáš Duběda